

Zygmunt Świechowski, Jadwiga Chudziakowa

Strzelno, woj. bydgoskie. Stanowisko 1

Informator Archeologiczny : badania 19, 179-180

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wymiary cegieł: 8,4-9,7 x 13,9-14,4 x 29,2-29,8. Mur ten posadowiony był na cienkiej warstwie zaprawy wapiennej. Jednocześnie w wykopie tym zarejestrowano uwarstwienie kopca, które składało się ze sztych o dużej miąższości warstw przemieszanej z płaskim gliną i torfu.

Odkrywka 1 - założona w południowo-wschodnim narożniku piwnicy, gdzie odsłonięto fragment ceglano-kamienny posadowiony na sztych warstwie torfu i gliny. Zaobserwowano także wkop fundamentowy w postaci średniozbitej gliny i fundamentów cegły.

Odkrywka 2 - w północno-wschodnim narożniku piwnicy /równoległa do muru wieży zamczku/. Odsłonięto tu odcinek muru zbudowanego w wątku polskim /wymiary cegły: 10,3 x 14,3 x 30,0/ i jego kamienny fundament. Poniżej podobnie jak w odkrywkach 1 i 3 pojawił się torf /całec/.

Odkrywka 3 - założona w środkowej części piwnic, w miejscu, gdzie między współczesnymi ściankami działowymi widoczny jest gotycki mur /wymiary cegły: 10,0 x 15,2 x 29,0/. Uchwyciono kamienną stopę fundamentową znajdującą się około 70 cm powyżej posadowienia murów na dwóch poprzednich odkrywkach. Pośrodku do muru "dochodził" fragment ceglano-kamienny "ławy".

Materiał ruchomy stanowiły fragmenty ceramiki, kafla oraz szkła okiennego i naczyniowego. Ceramika występująca w najniższych warstwach pochodzi z 2 połowy XIII w. /kilkanaście fragmentów/ oraz z 2 połowy XIV - początku XV w. Przewagę mają jednak fragmenty ceramiki oraz kafla z XVI-XVIII w. /podobnie datowane jak szkło, m.in. fragment inkrustowanego kielicha i fragmenty butelek/.

Z uzyskanych w trakcie prac wykopaliskowych informacji wynika, że:

1. na kopcu - usypanym z wybranej z fos gliny i torfu - najstarsze osadnictwo pochodzi z 2 połowy XIII w. Być może istniał tu drewniany gród /?/, który został zniszczony przez późniejszą zabudowę;
2. pod koniec XIV lub na początku XV w. właściciel Soboty /Filip Sobocki, komornik łęczycki/ pobudował na zachodnim stoku kopca mурowany obiekt, którego fragmenty odsłonięto w wykopach II i III oraz w odkrywce;
3. hipotetycznie można stwierdzić, że była to wieża /być może na rzucie ośmiobocznym/;
4. na początku XVI w. na miejscu domlepanej wieży Tomasz Sobocki /ojciec lub syn/ pobudował mурowany dwór stanowiący południowo-wschodnią część obecnego zamczku;
5. w 3 ćw. XIX w. kolejny właściciel Soboty Artur Zawisza, na fundamentach dworu oraz średniowiecznej wieży zbudował zameczek neogotycki na planie prostokąta z ośmioboczną wieżą od strony północno-wschodniej;
6. ostatni etap prac budowlanych na kopcu przypada na początek XX w., kiedy to do istniejącego obiektu dostawiono od północnego zachodu część budynku zamykając jego rzut na planie trapeza. Natomiast na majdanie w miejscu drewnianej zabudowy, znanej z XVIII-wiecznych ilustracji, dobudowano przylegający do zamczku budynek mieszkalny.

Materiały i dokumentacja znajdują się w Archiwum BRDZ w Skierniewicach.

Badania będą kontynuowane.

STRZELNO
woj. bydgoskie
Stanowisko 1

Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika
w Toruniu
Zespół do Badań Średniowiecznej
Architektury Kujaw i Wschodniej
Wielkopolski

*Badania prowadzone przez Zespół UMK w Toruniu. Kierownik zespołu - prof. dr Zygmunt Świechowski, kierownik badań - doc. dr hab. Jadwiga Chudzińska /autorka sprawozdania/. Prace finansowane przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie w ramach problemu międzyresortowego. Piąty rok badań. Klasyfikacja zespołu architektury romańskiej w Strzelnie oraz zaplecze osadnicze.

Odkrycie w 1884 r. zespołu relikwii architektury usytuowanych po zachodniej stronie kościoła Św. Trójcy, nadało kierunek dalszym pracom badawczym prowadzonym w tej części wzgórza klasztorne. Stąd konieczne było założenie wykopów na arach 371, 372, 401 i 402, przed fasadą kościoła, w celu przebadania zarówno układów przestrzennego odkrytych relikwii, jak i zaobserwowanych fasad budowy.

Prace przeprowadzone w obrębie dwóch wykopów /wielkości 5 x 2, 5 oraz 4 x 2, 5 m/ pozwoliły na prześledzenie przebiegu fundamentów tworzących skomplikowany układ stratygraficzny murów, składających się na zabudowę istniejącą od czasów późnego średniowiecza od zachodniej strony kościoła Św. Trójcy. Zachowana w znacznym procencie w stanie niesakalonym, stratygrafia warstw kulturowych, pozwala na wydzielenie trzech faz przebudowy. Określenie chronologii poszczególnych faz jest trudne ze względu na brak dobrych wyznaczników chronologii. Najstarsze odkryte relikwii stanowią fundamenty kamienny, łączone zaprawą i gruzem ceglany. Są one przedłużeniem, odsłoniętych w ub. sezonie fundamentów, wzniesionych bezpośrednio na romańskich fundamentach naw bocznych, wychodzących poza linię fasady. Na podstawie za-wartości warstw kulturowych, z jakimi należy łączyć relikwii stanowiące przedłużenie fundamentów romańskich, można datować je w szerokich ramach późnego średniowiecza. Określenie chronologii drugiej przebudowy możliwe jest jedynie w kontekście trzeciej fazy, brak jest bowiem innych podstaw datowania. Trzecią przebudowę, do której należą relikwii fundamentów o przebiegu równoległym do fasady, można odnieść do

XVI-XVII w. Likwidacja zabudowy po zachodniej stronie kościoła nastąpiła zapewne przed barokową przebudową. Tak więc trzy etapy różnych prac budowlanych w tej części wzgórza, muszą mieścić się pomiędzy późnym średniowieczem a pierwszą połową XVIII w. W sferze hipotez musi narazie pozostać kwestia funkcji odkrytych relikwii. Odkrycia te mają istotne znaczenie dla rozwiązania problemu wejścia głównego do kościoła. W kontekście dokonanych w 1984 r. odkryć w kruchcie, wykluczających istnienie wejścia w pierwszym kościele romańskim, odsłonięte na senną relikwie zabudowy, wykluczają istnienie portalu w fasadzie jeszcze w czasach znacznie późniejszych.

Dalsze badania objęły obszar północno-zachodni wzgórza, na arach 190 i 191, gdzie istniały przesłanki, że mogą znajdować się ślady dawnej zabudowy klasztornej. Odsłonięto dobrze zachowany układ stratygraficzny o znacznej miąższości warstw /do 2,60 m/ pozwalający na wyróżnienie śladów drewnianej zabudowy /spalonej/, którą należy datować w ramach XIII-XIV w. Pobrane próbki do badań metodą C14, pozwolą zapewne na bliższe sprecyzowanie chronologii. Do ważnych odkryć w tej partii wzgórza, należy odsłonięte bardzo dobrze zachowanego pieca ceglanoego do wypału ceramiki budowlanej z dużym zespołem kafli płaskich i garnkowych, odkrytych w pomieszczeniu przed piecem. Kafle nie posiadają polewy i stanowią zapewne odpady produkcji. Zarówno formy płaskich kafli, jak i zachowany relief, pozwalają datować je od późnego okresu gotyckiego, po pełny renesans. Stan ich zachowania jest bardzo dobry, co pozwala na dokonanie pełnej ich rekonstrukcji. Odsłonięty piec ceglany, zachowany jest, poza kopułą, w całości wraz z rusztowaniem wykonanym z cegieł. Stanowi on niewątpliwie obiekt o unikatowej wartości. Po dokonaniu zabiegów konserwatorskich będzie on przeznaczony dla celów ekspozycyjnych.

Prace badawcze objęły również wnętrza zabudowań klasztornych, tzw. wikariatu, gdzie założone zostały trzy wykopy sondażowe /ar 253, 253/258/. Dokonano tam dalszych istotnych odkryć odnośnie faz zagospodarowania terenu wzgórza klasztornego. Ustalono bowiem, że fundamenty obecnego klasztoru, posadowione są w partii młodszej /zachodniej/, na głębokości od +9,80 m do +9,94 m od R., czyli wysokość fundamentowania wynosi zaledwie 36-50 cm, natomiast w części starszej klasztoru /wschodniej/, głębokość posadowienia stopy fundamentowej wynosi +8,88 od R., czyli wysokość fundamentów ma 1,54 m. Zarówno starsza, jak i młodsza zabudowa klasztoru, usytuowana jest na wcześniejszym cmentarzysku. Nie ulega wątpliwości, iż obszar zalegający pomiędzy kościołem Św. Trójcy, a rotundą Św. Prokopa, pierwotnie nie był zabudowany, a stanowił teren cmentarski, co ma istotne znaczenie dla rozważań na temat lokalizacji najstarszej zabudowy klasztornej. Obszar ten, położony po północnej stronie kościoła Św. Trójcy, łączono w literaturze przedmiotu z najstarszą zabudową. Stwierdzone tu zaleganie cmentarzyska, wyklucza taką możliwość. W obrębie zabudowy klasztornej /wikariatu/, odsłonięto również nienaruszone układy stratygraficzne, zawierające warstwy związane z placem budowy obiektów sakralnych /odrupki granitu, piaskowca i zaprawa/.

Z badaniami nad usytuowaniem pierwotnej zabudowy klasztornej, wiązało się założenie wykopów na arze 466. Była to kontynuacja prac mająca na celu rozpoznanie obszaru położonego od południowej strony kościoła Św. Trójcy. Wyniki uzyskane w 1985 r. potwierdziły brak śladów jakiegokolwiek zabudowy na południe od obiektu sakralnego, gdyż teren poddany badaniom zajęty jest, podobnie jak po północnej stronie, przez cmentarzysko z grobami datowanymi od późnego średniowiecza po czasy nowożytne. Partia cmentarzyska zalegająca po północnej stronie kościoła Św. Trójcy, zamyka się chronologicznie w późnym średniowieczu. Jak wynika z prac na całym obszarze wzgórza, najstarsza zabudowa klasztorna musiała być drewniana i usytuowana w zachodniej części terenu.

Przeprowadzono zarówno badania powierzchniowe, jak i sondażowe na terenie miasta. Badaniom objęto miasto w granicach i poza granicami obecnej zabudowy. W wyniku tych prac odkryto 12 stanowisk, w tym 2 z młodszej epoki kamienia, 2 stanowiska kultury łuczyckiej, 8 stanowisk należy do późnego średniowiecza /XIII-XIV w./. Badania sondażowe przeprowadzone na Placu Świętokrzyskim /4 sondáže/, związane były z ustaleniem, czy w miejscu gdzie wzniesiony był drewniany kościół Św. Krzyża, istniała jakaś wcześniejsza świątynia, lub też starsza osada. Wynik badań był negatywny. W miejscu, gdzie do XVIII w. istniał drewniany kościół, nie stwierdzono żadnych śladów wcześniejszego osadnictwa, niż wiek XIII-XIV. Dalsze dwa wykopy założono na Rynku. Tu również najwcześniejsze warstwy kulturowe można datować dopiero na XIII-XIV w. Podczas obserwacji różnego rodzaju prac ziemnych związanych z zakładaniem rur gazowych, kanalizacyjnych, czy w wykopach fundamentowych, stwierdzono występowanie warstw zalegających na calcu, które można odnieść analogicznie jak w wykopach sondażowych do okresu późnego średniowiecza.

SULEJÓW-PODKLASZTORZE, gm. Sulejów
woj. piotrkowskie
Stanowisko 1

PP Pracownie Konserwacji Zabytków
Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska
Oddział w Łodzi

Badania prowadził mgr Janusz Pietrzak /autor sprawozdania/ przy współudziale mgr. Andrzeja Bartzaka. Finansował WKZ w Piotrkowie Trybunalskim. Pierwszy sezon badań. Pocysterski zespół klasztorny /XII-XIX w./.

Prace są początkiem kolejnego etapu badań mających na celu rozpoznanie całego obiektu i wiązały się ściśle z zabiegami konserwatorskimi jakimi zostanie on poddany. W br. koncentrowały się one w południowej części zespołu poklasztornego, tj. w rejonie kościoła i wirydarza. Wykonano tu cztery wykopy o powierzchni łącznej 35,4 m².

W wykopach I/85 i IV/85 zlokalizowanych przy północno-zachodnim narożniku kościoła odsłonięto relikwie przypory dostawionej /zapewne w XVII-XVIII w./ do niego celem wzmocnienia konstrukcji i przeciwdziałania pękaniu murów, a rozebranej w XX w. w trakcie prac przywracających obiektowi jego pierwotny wygląd.